

Додаток 1. Конспекти освітніх заходів

Бесіда «Звідки взялися козаки – запорожці»

Мета: Систематизувати та закріпити знання дітей про Україну як Батьківщину; дати знання дітям про життя козаків, їх звичаї, устрій; сприяти розвитку пізнавального інтересу, мислення, мовлення; виховувати повагу до минулого свого народу, його надбань

Обладнання: ілюстрації, предметні картинки.

Інформаційний матеріал:

«Звідки взялися козаки – запорожці»

Тяжко жилося українському народові під гнітом чужих володарів, бо скрізь запроваджено було панщину й селянин мусив працювати на землях, розданих великим вельможам. Селянин не мав жодних прав. Пан міг продати його, навіть убити, й за це марно було з ним судитися.

Деякі волелюбні люди по селах, не в змозі стерпіти такої неволі, кидали все й утікали в степи, за Дніпрові пороги. Там не було ні сіл, ні міст. Тож вони гуртувалися по сто й по тисячі, здобували собі зброю й полювали на різних звірів. Так і жили.

На степи інколи набігали татари з Криму, шукаючи пасовиськ для табунів своїх коней та домашньої худоби. Озброєні люди оборонялися, не раз самі гинули, але часто й перемагали ворогів, відбивали в них табуну, а здобич ділили поміж себе.

Ці сміливці називалися «козаками» (татарське «кайзак» - вільна людина, безстрашний воїн). А що вони жили за Дніпровськими порогами, то їх іще називали «запорожцями».

Спочатку козаки жили невеликими гуртами по степах, там полювали, а на зиму верталися в села. Але пізніше, із створенням чисельних військових загонів, козацтво обирало отаманів і селилося на просторих островах посеред Дніпра. Те місце називалося «Січчю», або «Січковим Кошем», бо острів був зусібіч відгороджений (відсічений), наче кіш. У тій Січі козаки зимували й відпочивали після походів на татар і турків під проводом свого вождя, якого називали «батьком», «отаманом», або «кошовим».

Перший кіш осів на Дніпрі. Відтоді козаки примножують свою силу й становлять реальну загрозу не лише для татар і турків, а й для всіх сусідніх з Україною держав.

Першим кошовим Запорізької Січі був Дмитро Вишневецький, званий Байдою. Під його керівництвом войовничі лицарі-запорожці збудували на острові Хортиця фортецю, обнесли її валом і частоколом, а над брамами поставили гармати. Ця Січ перешкоджала степовим ордам нападати на Україну, татарський хан оточив її великим військом. Облога тривала 24 дні. Козаки чинили завзятий опір, тому нападники були змушені повернутися в Крим.

Хто такі козаки? (Вільна, озброєна людина).

Як вітались козаки на Січі? (Вітались на Січі цікаво. Підїхавши до куреню вони кричали «Пугу!Пугу!» Господар відповідав «Пугу!Пугу!». Гість казав: «козак з лугу!». «Повішайте де й наші коні тай йдіть сюди!»- малося на увазі прив'яжіть Ваших коней біля наших.

Як називається острів, на якому поселилися козаки? (Цей острів називається Хортиця і є найбільшим островом на Дніпрі.

Серед низки версій, назву виводять від «хорт» - «пес», від давньослов'янського бога Хорса.

Які улюблені страви козаків ви знаєте?

(Найпоширенішим був борщ з капустою й квашеним буряком, морквою, цибулею. Козацький борщ найчастіше готували з квасолею. Заправляли його буряковим квасом, сироваткою, по можливості сметаною. На свята варили борщ з м'ясом, а у будні заправляли салом. У піст в юшку клали сушену рибу або гриби, а заправляли олією. Навесні готували зелений борщ із щавлем, молодю зеленню кропиви, лободи, кропу, петрушки, заправляли яйцями і по можливості сметаною.

Влітку популярним був холодний борщ на сироватці, який не варили. До сироватки лише додавали варену картоплю або буряк, петрушку, кріп, цибулю, по можливості круте яйце й сметану. Дуже поширеною овочевою стравою був капуста із квашеної капусти з пшоном. Борщ і капуста готували і щоденно, і на всі свята й родинні урочистості. Капуста ще з давньоруських часів була однією з найпоширеніших городніх рослин, яку споживали сирого або квашеною у стравах типу салатів, тушкованою, вареною, смаженою. М'ясні страви у повсякденному козацькому побуті були рідкістю. Багато споживали лише сала як у сирому вигляді (з цибулею, часником, хрінном, огірками), так і печеним, смаженим, вареним, а також у вигляді заправок. Страви з птиці готували переважно у неділю, а з м'яса — лише на свята. Зі свинини готували печеню й душенину, зрідка голубці, з ніжок варили холодець (драглі, гишки), з голови робили ковбик.

Споживали й печінку, легені (як начинку для святкових пирогів), хляки або рубці з січеного вареного шлунка й кишок (овечих або телячих) із пшоном і спеціями.

Яйця (*варені й смажені*) теж були приналежністю святкового столу. Спеціальних рибних страв було мало. Нерідко в піст готували юшку із свіжої, сушеної або в'яленої риби, їли солону рибу, на свята пекли пироги з рибою або робили товченики. Молочні страви споживали частіше. На селянському столі бували свіже й кисле молоко, відтоплений сир. З напоїв домашнього виробництва найпоширенішими були узвари з сушини й свіжих фруктів чи ягід, варенуха, кваси: сирівець (*хлібний квас*), буряковий, грушовий, яблучний, березовий. Кваси відомі ще з часів Київської Русі, згадки про них є у «Повести временных лет».

Пилю також сироватку, маслянку (*від сиру й масла*), жентицю (від бринзи).

Яка зачіска була у козаків? (Голови голили та ще й милом мастили, одну лиш довгу чуприну залишали на голові. Заправить її козак, замотає разів два або три за ліве вухо, вона і висить до самого плеча, так і живе за вухом. Чуприну (*хохол*) називали оселедець. Він був однією з найоригінальніших ознак зовнішності запорожця. Ну і, звісно, кожен козак мав вуса — чорні та довгі, їх закручували та змащували смальцем, а бороди голили, щоб відрізнитися від донських козаків).

Треба пам'ятати, педагогіка – це не тільки наука, це – мистецтво. А мистецтво має своє національне вираження. Крім того, педагогіка як наука й мистецтво стосується особливої, властивої тільки їй сфери – формування людини, особистості з притаманними їй національними рисами, суспільно-побутовими ознаками. Педагогіка через виховання дітей відтворює та розвиває в кожному наступному поколінні народ, націю. Тому й національний підхід у науковому вирішенні педагогічних проблем є обов'язковим.

Бесіда «Січ Запорізька та запорожці»

Мета: Знайомити дітей з епохою козацтва, пояснити як зародилось українське козацтво, збагачувати словник дітей відповідно до теми, прищеплювати любов до своєї Батьківщини, виховувати патріотизм, гордість за героїчне минуле нашого народу.

Обладнання: ілюстрації, предметні картинки.

Інформаційний матеріал:

«Січ Запорізька та зарожці»

Місцем поселення козаків була Запорізька Січ на Дніпрі. Там, на островах, запорожці жили, вивчали військову справу й готувалися до воєнних походів.

Січ - це простора площа на Дніпровому острові Хортиці (Базавлуку, Томаківці), зусібіч оточеному глибокою водою. Острів був обнесений глибоким рівчаком, наповненим водою, і високим, гострим частоколом з міцними брамами, що на ніч замикалися. На них стояли гармати й козацька сторожа. Тож не дивно, що сторонньому дістатися на Січ було неможливо, тому завоювати та підкорити її ніколи не вдавалося ні туркам, ні татарам, ні іншим ворогам.

Навколо площі стояли хатини, так звані «коші» (з плетеними стінами) або курені, вкриті очеретом чи кінськими шкірами. В кожній такій хатині жив курінь з отаманом. Козаки лише спали тут, або, ховаючись від негоди, лагодили одяг, чистили зброю. В погожі дні вони перебували на площі або в степу за рікою, вправляючись у верховій їзді, стрільбі з рушниць та гармат.

У центрі Січі була невелика церква св. Покрови, ззовні досить скромна, але всередині повна золота й срібла - побожні козаки, шануючи цю святиню, віддавали для неї частину своєї воєнної здобичі й купували гарні хоругви та ікони.

На Січі були склади зі зброєю, гарматами, човнами та провізією. Вночі вони охоронялися.

«Звичаї запорожців»

Багато цікавих козацьких звичаїв записали очевидці, що були на Січі.

Новобранець мусив три роки служити в старого козака: виконувати усяку роботу, носити за ним другу рушницю та різні клунки і, лише набувши бойового досвіду, міг стати справжнім козаком. Тоді йому давали рушницю, шаблю, лук та стріли.

Козаки вдягалися просто: в грубу сорочку та кирею (довгий плащ без рукавів). За широким поясом носили пістолі й люльку, до нього чіпляли порохівницю, а через плече закидали торбу з харчами та кулями.

Їли м'ясо та рибу, а в степах - звірів і птицю. Сушили й сухарі з пшеничного борошна.

Жінок на Січі не було, й ніхто не смів привести туди дружину, навіть отаман. За це тяжко карали, часом на смерть. Одружені козаки жили із сім'ями по селах і хуторах. Там господарювали, доглядали великі пасіки, полювали і завжди частину свого добра віддавали на Січ.

Коли ж кошовий отаман оголошував воєнний похід, скажімо, на турків, то по тих хуторах-зимовниках, звичайно обнесених загорожами з міцними ворітьми, розїжджалися гінці, скликаючи козаків-хуторян на Січ.

Січове військо складалося з полків.

Найстаршим на Січі був кошовий, якого називали «батьком». Його обирали на спільній раді й могли скинути, якщо виявляв несправедливість, але доки цього не сталося, всі мусили беззастережно йому коритися. Він мав право карати, навіть на смерть. Кошовому допомагали судді й осавули.

Перед воєнним походом на Січі починався рух. Козаки лагодили човни, готували зброю, пекли й варили в казанах їжу в дорогу; шевці шили чоботи, кравці - одяг, римарі виготовляли упряж, відливарі - олов'яні кулі.

Козаки завжди були веселі. Запорожці нападали на ворогів кіннотою, а піхотинці наступали з боків. Билися до останку.

Коли у степу несподівано з'являвся ворог, а козаків було мало, вони виставляли свої вози колом, та ще й викладали земляний вал, створюючи неприступну фортецю. Ворог не міг її підкорити й відступав. Але траплялося, що обложені козаки гинули від спраги і голоду, якщо не приходила допомога.

Бесіда «Цікаві факти про козаків»

Мета: Знайомити дітей з епохою козацтва, збагачувати словник дітей відповідно до теми, прищеплювати любов до своєї Батьківщини, виховувати патріотизм, гордість за героїчне минуле нашого народу.

Обладнання: ілюстрації, предметні картинки.

Інформаційний матеріал:

«Цікаві факти»

Дуже давно, коли знищили державу слов'ян – «Київську Русь» солдати залишилися без роботи, тому їм прийшлося переселятися поближче до європейських країн – де вони

наймались на військову справу. Такі люди називали себе козаками, що означає – вільна людина.

Козаки були дуже відважними і не боялись смерті тому на голові залишали лише чуба – який попереджував ворога, що козак не боїться загинути в бою...

Серед козаків були – характерники це люди які володіли надзвичайними здібностями. Найвідомішим характерником був Іван Сірко, який наганяв страх на ворогів.

Козаки жили на Січі. Січ – це дерев'яний замок який оточував глибокий рів і височезний вал, з дозорними баштами і бійницями для гармат, дерев'яний частокіл – все це говорило про те, що тут живуть лицарі.

Посередні Січі знаходився Майдан для навчання військової вправи. Також Козаки на ньому голосували за Гетьмана і карали тих хто порушив закони запорізьких козаків. Посередині майдану стоїть церква Покрови Пресвятої Богородиці – заступниці усього козацтва.

За пияцтво на Січі козака прив'язували до стовпа, під яким лежала в'язанка довгих хворостин, і хто з козаків не проходив поряд, бив три рази бідолашу по спині. І не дай тобі Боже, щось вкрасти у товариша свого! За це на Січі карали на смерть.

Козаки дуже швидко плавали по Дніпру і Чорному морі на своїх чайках - це човен, видовбаний з верби або липи, борта обшиті дошками. На борту підв'язаний пояс з очерету, який захищав чайку при обстрілі і не давав потонути чайці.

Козаки першими у світі написали Конституцію – це закон, за яким всі люди визнавались вільними...

Українські козаки – славетні лицарі, мужні воїни. Вони залишили вагомий слід в нашій історії, з ними пов'язано і багато цікавих легенд, переказів. Також козаки славилися своїми шароварами, вмінням вправно їздити на конях та співати козацьких пісень.

Окрім зброї, сили і вміння гарно битися, козаки мали ще одну значну перевагу – кмітливість та хитрість. Практично завжди їм вдавалось непомітно підкрастися до ворога та застати його зненацька. Звичайно, це додавало шансів здобути перемогу.

Згадаймо і про оригінальний човен (чайка), який козаки використовували для військових походів. Як би дивно це не звучало, але його можна назвати «прабатьком» сучасних підводних човнів. Він складався з двох днищ, між якими розміщували вантаж, аби занурити судно у воду. Так козаки непомітно підпливали до ворогів. Перед початком наступу вантаж викидався, а судно раптово піднімалось на поверхню. Звичайно, це ставало несподіванкою для противника, адже ніхто не очікував, що запорозьке військо може з'явитись з морських глибин. Для такого ж діла використовувались перевернуті чайки – славнозвісні човни козаків, котрі не боялись ні штормів, ні ворожих військових кораблів. Їх часто перевертали догори дном, аби непомітно підкрастися до ворога.

Були серед козаків особливі хлопці, яких звали характерниками. Вважалось, що походять вони від древніх язичницьких волхвів, які володіли таємними знаннями, вміли пророкувати майбутнє. Про характерників казали, що їх «ні вогонь, ні вода, ні шабля, ні звичайна куля, крім срібної, не брали» і що вони «могли відкривати без ключів замки, плавати на човнах по підлозі, як по морських хвилях, переходити через річку по сукняній повсті чи циновках з лози, брати в голі руки розпечені ядра, бачити за кілька верств довкола себе, перебувати на дні ріки, влазити і вилазити з туго зав'язаних і навіть зашитих

мішків, «перекидатись» у котів, перетворювати людей у кущі, вершників – на птахів, залазити у звичайне відро і плисти в ньому під водою сотні, тисячі верств»...

Існував у запорожців цікавий звичай. Їхні курені були завжди відкриті. Мандрівник чи перехожий може зайти туди, погостювати, попоїсти і рушити далі в дорогу. І це навіть якщо господаря немає вдома. Однак існувало суворе правило, з куреня нічого не виносити, а інакше – покарання. А як хтось знайде якусь річ на Січі, прив'язує її до високого стовпа. Як за три дні власник не знайдеться, то і річ переходить у володіння того, хто її знайшов.

Розповідають, що на Хортиці досі росте величезний дуб, оспіваний у козацьких піснях і легендах. В деяких з них розповідається, що запоріжці проводили під ним свої обряди, йдучи на бій. Подейкують, що цьому дереву уже 700 років.

Козацький хліб-сіль
Високий гість прибув на Січ.
Його зустріли хлібом-сіллю.
Чому ж надувся він, мов сич?
Не радий скорому застіллю?
Він на старшину кліп та кліп
(Мовляв, це що за карамболі?):
– Чому я бачу тільки хліб?
Чому немає й дрібки солі?
Погладив вуса кошовий
І каже, підморгнувши варті:
– Ми піднесли вам хліб святий,
А сіль – у кожному нашій жарті!

Бесіда «Козацьке житло»

Мета: закріпити знання дітей про життя козаків, їх звичаї, устрій, сприяти розвитку пізнавального інтересу, мислення, мовлення, виховувати повагу до минулого свого народу, його надбань.

Обладнання: ілюстрації, предметні картинки.

Інформаційний матеріал:

«Козацьке житло»

Січ - ото в запорожців фортеця. Коло неї були окопи, вали, а всередині дзвіниця була така, що в неї й гармати ставились... А жили вони скрізь по степах, кущах, в землянках, або, по-їхньому, бурдюгах: так, чоловік по п'ятнадцять, двадцять, а то й менш.

У Січі - так там жили все по куренях, по скільки там сот чоловік. Та й курені були великі. Ставились курінь до куреня причілкою, а в них були стовпи і сволюки. А в бурдюзі так просто все було: одні двері та одне віконце - маленьке таке, як тарілочка, кругле - а то й зовсім без вікна.

Оце викопа козак яму, обставить її чим там попало, обліпить, обмаже, поставить піч: хліб пекти, зробить кабицю, страву варити, та й живе. Димарів тоді не було. Зимою як розпалить камінь, так він аж горить - уже холодно не буде.

В деяких землянках було і вбранство: по стінах висіла зброя всяка, а на покуті стояли образи - усе розмальоване, під золото. Попід стінами ставили лавки, ослінчики.

Землянок запорожці ніколи не замикали. Як їдуть куди або йдуть, то так і кидають їх: ніхто нічого не зачепить. У них так : що хто хоче, той і заходить у землянку. Як хочеш

їсти, розводь вогонь, бери казан, вари страву, яка там залишена, їж, пий. спочивай - заборони не було. А прийде хазяїн, та ще й рад гостеві, бо то тільки й родина йому на широких степах. Він йому рад, він його і привітає.

Тепер увійдеш у хату, так вона красить кутками, а не красить пирогами, а тоді було не так : усякого нагодують. Хазяїн їде куди, так ще й залишає ходь. Та й заходять було. Наїдяться, нап'ються та зроблять хрест, поставлять його серед землянки - це значить, що були гості й дякують господареві.

«Костюм козаків»

Костюм козаків складався з військової форми і повсякденного одягу. Формений костюм пройшов складну дорогу розвитку, великий вплив на нього зробила культура кавказьких народів. Слов'яни і горці жили по сусідству. Ворогували вони не завжди, частіше прагнули до взаєморозуміння, торгівлі і обміну, у тому числі і культурно-побутовому. Козача форма затвердилася в середині 19 століття: черкеска, шаровари, бешмет, башлик, зимова бурка, папаха, чоботи або ноговиці.

Сорочка - основа козачого костюма. Прикрашали сорочки вишивкою по Подолу і по краях рукавів, на грудях. Спочатку носили традиційні українські сорочки – «голошейки» з різного типу горловиною. Застосовували у вишивці шов - мережку.

Козаки ще в Запорізькій Січі носили папахи з суконним стусаном, що падав набік у вигляді клину. У нього можна було вкласти металевий каркас або інший твердий предмет для захисту голови від шашкових ударів. На зборах, так званому крузі, козак завжди повинен був знаходитися в шапці. Знімалася вона лише під час молитви, присяги, була викликом на поєдинок, в козацькій хатині красувалася на найвиднішому місці. У будинку вдови лежала під іконою, що означало, що сім'я знаходиться під захистом бога.

Бесіда «Розпорядок дня на Січі: складання розпорядку дня юного козака»

Мета: закріпити знання дітей про життя козаків, їх звичаї, устрій, сприяти розвитку пізнавального інтересу, мислення, мовлення, виховувати повагу до минулого свого народу, його надбань.

Обладнання: ілюстрації, предметні картинки.

Інформаційний матеріал:

«Розпорядок дня на Січі»

Козаки кожного куреня вставали до світ сонця та йшли на річку купатися, незважаючи на пору року. Після цього сідали за стіл у курені снідати. На сніданок подавалася соломаха – житнє борошно, зварене у воді й засмажене олією. Після сніданку всі йшли на заутреню молитву до січової церкви, потім прали одяг, ладнали зброю, човни, укріплення. У січовій школі в цей час навчали письму, церковному читанню, хоровому співу, музиці, танцям.

Рівно в полудень з фортечної гармати лунав постріл. За цим сигналом козаки йшли обідати. На обід подавалися: тетеря – зварене пшоно або житнє борошно на квасі, варена або печена риба, мед, пиво і брага, галушки, куліш з салом, баранина, свинина. Після обіду співали пісні, думи, слухали гру кобзарів.

За розпорядженням курінного отамана частина козаків готувалась до виконання службових обов'язків у фортеці, а також за її межами.

Надвечір дзвонили дзвони січової церкви, закликали козаків на молитву. У церкві всіх зачаровував хор січової школи, який складався з хлопчаків-підлітків. Після молитви йшли в курені вечеряти. Через деякий час, за винятком вартових, Січ занурювалася у сон.

Бесіда «Про бандуру та кобзу»

Мета: ознайомити дітей з українськими народними інструментами; розповісти, хто такі кобзарі; виховувати естетичний смак, позитивне ставлення та повагу до українського фольклору, національних традицій, звичаїв, культури України; виховувати патріотизм,

гордість за героїчне минуле нашого народу, викликати бажання бути захисником Батьківщини.

Обладнання: ілюстрації, предметні картинки.

Інформаційний матеріал:

Слухання музики

Бандура — один із найдавніших українських народних струнно-щипкових інструментів родини лютневих. Зображення щипкового інструмента з невеликим округлим корпусом, вузькою шийкою з ладами й кількома струнами знайдено у Софійському соборі в Києві на фресці 11 ст. "Інструмент цей найімовірніше походження дуже давнього, бо схожий він із інструментами східних народів, наприклад, біною китайською чи індійською. Не смію твердити, але гадаю, що пандура, на якій грецькі рапсоди оспівували подвиги своїх героїв, була схожа з нашою бандурою" — писав видатний український композитор М. В. Лисенко.

Перше письмове свідчення про появу бандури на землях України датується 1580 роком. Бандура була улюбленим інструментом козаків. Бандуристи були у складі Війська Запорозького і разом із довбишами, сурмачами, трубачами виконували козацьку військову музику. Традиційно бандури виготовляли з верби та липи, а київський майстер В. Герасименко почав робити свої інструменти з клену, досягнувши при цьому більш дзвінкого звучання та полегшивши конструкцію бандури. Гра на бандурі дуже схожа до виконання на арфі — пальцями обидвох рук защіпують струни, яких у сучасних концертних хроматичних інструментах налічується до 65. Нині бандура — сольний та ансамблевий інструмент, а також є у складі оркестрів народних інструментів. Вона чудово поєднується з класичними та електронними інструментами.

Бесіда «Український гопак»

Мета: розширити знання дітей про козацтво, дати уявлення про походження українського народного танцю «Гопак». розвивати здатність виконувати рухи під музику та бажання показувати себе вправними. виховувати бажання пишатись українською мовою, піснями, танцями, розвивати увагу та логічне мислення.

Обладнання: ілюстрації, відео танцю.

Інформаційний матеріал:

Гопак — український народний танець, який танцювали козаки. Виконується однією людиною, парами або групою людей. Гопак виник у побуті Запорізького війська. Спочатку виконувався чоловіками; сучасний гопак танцюють чоловіки й жінки, але чоловіча партія залишається провідною. У виконання гопака включаються стрибки, присядки, обертання й інші танцювальні рухи. Гопак нерідко має величний, героїчний характер. Пісенні й інструментальні мелодії гопака виконуються в народі й як самостійні музичні п'єси.

Козацький танець був не просто танцем для душі. Це були спеціальні акробатичні вправи, які допомагали козаку навіть у бою. Козак, як вихор, міг із шаблею в руках, вистрибуючи, виконувати спеціальні елементи танцю. Самі вороги говорили, що важко битися з козаком, в якого вселився ніби сам біс. Це козаку допомагав танок.

Вправа «Хто кого перетанцює». За бажанням вибираються два учасники. Хто довше танцюватиме навприсядки, той — переможець.

Бесіда «Видатні козаки»

Мета: розширити знання дітей про видатних українських козаків, гетьманів, збагачувати словник дітей відповідно до теми; виховувати почуття гордості та пошани до народних оборонців рідної сторони, викликати бажання бути захисником Батьківщини.

Обладнання: ілюстрації.
Інформаційний матеріал:

«Богдан Хмельницький»

В селі Суботові люди розповідають, що там колись жили самотні дід і баба. Дітей у них не було. Одного разу чуєть вони, що в них коло ганку плаче дитина. Вони вибігли швидко і побачили немовля, загорнене в ряднину. Лежить під хмелем, що оповив ганок.

Дід і каже:

- Візьмемо собі цю дитину.

А баба собі:

- Візьмемо, це нам її Бог дав.

Порадили дід і баба і забрали дитину в хату.

- Як же ми його назвемо? - питається дід.

А баба і каже:

- Він нам Богом даний, то й назвимо його Богданом; а що знайшли його під хмелем, то хай ще зветься і Хмелем або Хмельниченком.

Так і виріс у них Богдан Хмельницький і став бравим козаком, а згодом і гетьманом України.

«Козак Мамай»

Картин, на яких зображений козак Мамай, в Україні чимало, і багатьом з них уже понад 400 років. Але й сьогодні цей образ приваблює митців — понад десять картин сучасного українського художника *Івана Горобчука* присвячено цьому народному героєві. Одну з них ми сьогодні й розглянемо.

Ховаючи у вусах ледь помітну загадкову усмішку, позирає на нас з полотна козак Мамай. Ось він торкається струн кобзи і починає свою пісню, яка ввібрала в себе мудрість віків. Зображений у самісінькому центрі картини — отже, він тут головний. Вбраний Мамай у звичайний козацький одяг — штани-шаровари, чоботи, вишиту сорочку, яскраво-червоний каптан. У нього довгі вуса й традиційна козацька зачіска — чуб. Художник зобразив козака в позі лотоса, в якій завжди зображували східних мудреців. *Спробуйте-но теж так сісти. Чи вдалося?*

Що Мамай тримає у руках? Як гадаєте, яку мелодію він грає — сумну чи веселу?

Впадають в око яскрава оксамитова шапка, пістоля, прикрашена коштовним камінням, та порохівниця у формі рогу. Всі ці атрибути — символи войовничості, мужності й лицарської честі.

Знайдіть їх на картині. Які ще два символи мужності й лицарства ви помітили?

За спиною у Мамає довгий спис — свідок багатьох славних перемог нашого героя, який відважно ризикував життям заради волі та щастя свого народу.

Друга за величиною фігура на картині — чорний кінь з розкішною гривною. Кінь — найперший друг козака, уособлення волі та відданої дружби.

У всі часи Мамає традиційно зображували під могутнім деревом, що символізувало мудрість та силу. На ньому висить яскрава торбина — в яку Мамай збирає свої чарівні історії, оповідки, казки та байки. Трохи віддалік, біля дуба самотня жіноча постать. *Як гадаєте, хто це?* Може це мати, дружина, наречена, що чекає на повернення свого судженого.

Ось уже близько п'яти століть Мамай — улюблений герой, захисник та оберіг українців. Його наділяли надлюдськими якостями — вмінням перевтілюватись у птахів і звірів, зцілювати смертельні рани, надзвичайною хитрістю (про нього казали: "самого чорта обдурить"), спритністю та вправністю. А ще вважалося, що він мав мелодійний голос, заворожливо грав на кобзі, міг пересуватися з неймовірною швидкістю, володів багатьма бойовими техніками... й навіть безсмертям.

З давніх-давен селяни малювали його в своїх хатах — на припічках, грубах, ставнях, дверях, приписуючи: "Я козак Мамай — мене не займай". Наші пращури вірили:

ці зображення оберігають господу від усілякого зла та негараздів, і доки є в хаті Мамай, у родині пануватимуть мир та злагода, і будь-яке зло відступить перед таким потужним захистом.

Бесіда-роздум «Чи схожий я на козака?»

Мета: збагачувати словник дітей відповідно до теми; виховувати почуття гордості та пошани до народних оборонців рідної сторони, викликати бажання бути захисником Батьківщини.

Обладнання: ілюстрації.

Інформаційний матеріал:

«Козаки»

Як за зовнішнім виглядом, так і за внутрішніми якостями запорозькі козаки загалом були характерними типами свого народу. За описом сучасників, обличчя повні, округлі, а від літньої спеки й степового повітря смагляві. З довгими вусами на верхній губі, з розкішним оселедцем на тім'ї, у смушковій гостроверхій шапці, вічно з люлькою в зубах, справжній запорожець завжди дивився якось похмуро, спідлоба, сторонніх зустрічав спочатку непривітно; вельми неохоче відповідав на питання, але згодом поступово лагіднішав, обличчя його під час розмови поступово веселішало, живі проникливі очі засвічувалися вогнем, і вся його постать дихала мужністю, молодецтвом, заразливою веселістю й неповторним гумором... Запорожець не знав ні «собі», ні «цабе», тому був здоровим, вільним від хвороб, помирав більше на війні, ніж вдома.

Козацьке товариство обирало з-поміж себе кошового отамана. Очолюване ним військо було як одна сім'я. Витривалі й дужі, кмітливі й на диво хоробрі, козаки чинили опір найзапеклішому ворогові. Захоплені зненацька в поході, вони миттєво ставили свої вози кружка, повертали голоблями в бік війська, набагато дужчого за себе.

Коли ж треба було перечекати неминучу загрозу де-небудь при березі чи в плавнях, запорожець брав у рот звичайнісіньку очеретину і тривалий час міг нищечком просидіти під водою.

За звичаєм, запорожці голили собі бороди й голови, лишаючи тільки довгі вуса й оселедець. Оселедець звисав з маківки, й часто його намотували на вухо. Одяг теж був незвичайний: червоні, як жар, і широкі, як море, шаровари, жупан, барвистий пояс, з-за якого стирчало кілька пістолів, шапка з китицею, при боці шабля та ще люлька з мідним ланцюжком мало не до п'ят...

Козацтво стало організованою військовою силою, яка боронила наші землі від нападів турків і татар. Козаки були сміливими, дисциплінованими, витривалими, гордими і вільними людьми.

«Запорозька Січ» Л.Яковенко

Запорозькі козаки.

Волелюбні та хоробрі

Мають славу на віки

У родині вірні й добрі –

Бо від грізної навали

Стали прикладом для нас

Свої землі захищали

Навіть в наш далекий час.

Козаки - це вільні люди.

Козаки безстрашні всюди.

Козаки - борці за волю,

За народну щастя й долю.

Козак – це людина чесна і смілива
Найдорожче йому – Батьківщина!
Козак – слабому захисник.
Цінити побратимство звик!

Козак – усім народам друг.
Міцний, лицарський в нього дух!
Козак – це той, хто за освіту,
Хто любить пісню і молитву!

Козак вкраїнську любить мову,
Додержить завжди свого слова!

Міні-заняття «Уявна подорож на Запорізьку Січ»

Мета: продовжувати знайомити дітей із славною сторінкою історії України – о. Хортицею та історико-культурним комплексом Запорізька Січ, дати знання про те, хто такі козаки, де жили, як одягалися та харчувалися, виховувати любов до Батьківщини, бажання завжди стати на її захист, повагу до історичного минулого нашого народу.

Матеріал: відео про о. Хортицю, Запорізьку Січ.

Хід заняття

Вихователь. Діти, сьогодні ми з вами вирушимо у далеке минуле нашого краю, нашої країни.

У всьому світі – кожен знає

Є Батьківщина лиш одна.

І в нас вона одна, єдина –

Це наша славна Україна.

Вихователь. Діти, пригадайте, в якій країні ми живемо? Яка столиця України? Як називаються люди, які живуть в Україні? Сьогодні, діти, ми з вами поговоримо про славне історичне минуле нашої держави – Запорізьку Січ. Ви дізнаєтеся про те, як жили козаки, як вони захищали нашу Батьківщину.

У давнину господарями нашої землі були пани. Українському народу в ті часи жилося дуже важко. Селяни важко працювали і зовсім не мали свободи. Пан міг селянина продати або, навіть, убити. Але окремі волелюбні селяни не могли стерпіти такої неволі. Вони кидали все й тікали до Дніпра. Там не було ні сіл, ні міст. Тож ті люди об'єднувалися групами, здобували собі зброю, полювали на дикого звіра і так жили. На ті степи не раз нападали вороги і людям доводилося оборонятись. Вороги називали цих людей «козаками», що означало вільна людина. У своє товариство козаки приймали кожного охочого. Та жінок туди не допускали.

Саме так на найбільшій річці Дніпро, на острові Хортиця, була заснована держава вільних людей, що називалися козаками. Острів Хортиця знаходиться за порогами Дніпра, тому козаків, які тут поселилися, називали запорожцями. Те місце, де жили козаки, називалося Січ. Воно було оточене ровом, заповнене водою і обгороджене дерев'яним частоколом із січених колод і стовбурів. Звідси і пішла назва Січ. Ось так, діти, і утворилася Запорізька Січ. А щоб нам дізнатися більше про те, як жили козаки, давайте розглянемо невеличкий фільм про Запорізьку Січ та острів Хортиця. О.Хортиця оточений річкою Дніпро. Природа острова Хортиця дуже багата. На острові зустрічаються степи, дубові та хвойні ліси, луки, скелі. Красиво тут в будь-який час року.

Ця стежка веде нас в колиску козацтва - Запорізьку Січ, де жили козаки.

Кінь для козака - вірний супутник, нерозлучний товариш, брат рідний. Запорізькі козаки під час ігрових поєдинків на конях демонстрували завзятість, відвагу і спритність.

Це пам'ятник знаменитому козаку, якого звали Тарас Бульба.

Це вхід на територію Запорізької Січі.

Центральний об'єктом її є дерев'яна церква.

Великі довгі хати, які будували довкола церкви малі досить незвичне - курінь. Там стояли довгі столи, де козаки їли, було там и вогнище, де готували їжу. У теплу погоду їжу готували на подвір'ї у великих казанах.

Це військова канцелярія - вона призначена для зберігання документів, важливих паперів та для проживання військового писаря.

Це будинок кошового отамана, він розділений на декілька частин - тут отаман працював, їв, та відпочивав.

Це знов курінь - де жили звичайні козаки. Це також курінь.

Це дерев'яна церква Покрова Божої Матері. Вона є своєрідним оберегом запорізького козацтва. Церква працює в дні великих релігійних свят, які були найбільш шанованими козацтвом: Різдво Христове, Великдень, Трійця, Покрова Пресвятої Богородиці.

Це – так звана «грецька хата», де тимчасово містилися гості і послы, які приїжджали до запоріжців.

Запорізька Січ обнесена частоколом з заточених колод, це робилось для захисту кордонів Запорізької Січі від ворогів.

Це виставка яка називається «Козак Мамай и люлька» (козаки дуже полюбили курити люльку). Подивіться скільки тут різних люльок, якими користувались козаки.

Це козацькі гармати, за допомогою яких козаки захищались від нападників та ворогів.

Це військова скарбниця, яка була призначена для зберігання грошей, зброї, інструментів. Вона виконувала роль арсеналу, де зберігалось цінне вогнепальну зброю і бойові припаси.

Посеред Січі є майдан, на якому козаки проводили наради та тренування. Козаки постійно займають різними фізичними вправами, саме тому вони і були сильними, мужніми людьми.

Дуже багато туристів з усієї країни, та навіть з других країн, відвідують острів Хортиця та Запорізьку Січ.

А це красвид з острова Хортиця на Дніпро та на греблю Дніпрогес.

Вам сподобалася наша уявна подорож по Запорізькій Січі? Кожен із вас, напевне, зрозумів, що наші козаки були славними людьми. Не даремно про козаків складено багато прислів'їв :

- *Козацькому роду нема переводу.*
- *Козак – чесна людина, найдорожче йому Батьківщина.*

Ось ми і побували з вами в минулому нашої країни. Сподіваюсь вам сподобалось наша подорож. Дякую всім.

Джерело: <https://vseosvita.ua/library/uavna-podoroz-na-zaporizku-cic-6-rz-232706.html>

Міні-заняття «Ми роду козацького діти»

Мета: ознайомити дітей з історією виникнення козацтва, їх звичаями та значенням; розвивати увагу, спостережливість, пам'ять; виховувати бажання стати спадкоємцями козаків;

Обладнання. Костюми козака і українки, стрічка та шарфики для ігор.

Хід заняття

І Організаційна частина

*Сьогодні ми заняття починаєм,
Де про славу козацьку згадаєм,
Аби не забути історію роду,
Аби бути гідним свого народу.
У сиві-сиві віки давнини*

*Збирались на Хортиці славні козаки
Стали думу думати-гадати,
Як дітей в козачати прийняти.
Тут вийшли із столу три козаки:
«Ми зробимо цю справу уже залюбки,
І зараз негайно сідлаємо коні
І мчимось до нашої школи,
Бо там учні із першого класу
Бажують зробити країні окрасу,
Щоб стати на захист своєї держави
І бути гідним вічної слави»*

II Основна частина

1. Розповідь з елементами бесіди.

– Діти, сьогодні наше заняття – це екскурс у минуле. Ми можемо переконатися, що ми є нащадками нашого славного козацького роду, що в наших жилах тече кров сміливих, відважних, розумних – вільних козаків.

На чолі козаків завжди були гетьмани. Одним із визначних гетьманів був Петро Конашевич-Сагайдачний, наш земляк з Кульчиць.

Запорізькі козаки не тільки вміли захищати рідний край, показуючи свою відвагу, сміливість, витримку. У вільний час вони розважались, граючи у різні ігри і забави. Вони дуже часто змагались між собою, щоб розвивати свою силу, витримку і мужність. І ми як нащадки роду повинні продовжувати їх традиції. Щоб ви могли більше дізнатися про козаків я запросила в гості козака.

– Ну що, козаче, розкажи нам про своє козацьке життя!

– А що вам розказати?

– Ну спочатку розкажіть про саме слово «козак».

– Слово «козак», – від татарського «каймак», що означає вільний чоловік, безстрашний вовк. А запорожцями нас називають тому, що ми жили за порогами Дніпра, на острові Хортиця. А їли ми сушену рибу, печене м'ясо та риб'ячу юшку. Ми їмо переважно те, що плаває, літає і бігає. Ми любляємо ще пекти сухарі з пшеничної муки.

– Наскільки я знаю, що ви не мали права мати жінок на Січі, заборонялося навіть самому отаманові. За це призначалася кара – смерть. Коли ж козак був жонатий, то діти і жінка жили у селі – «на зимівках». Там жив і козак, поки не було війни. Козаки були серйозними джентльменами і з повагою ставилися до жінок.

2. Розповідь з елементами бесіди.

– Діти, а чи ви знаєте, як одягалися козаки?

Ось погляньте на елементи одягу нашого козака. В нього є шаровари, шапка, груба вишита сорочка, широкий пояс. За поясом козаки також носили пістолі і люльку, а до пояса на рішенець прив'язували ще й порохівницю з порохом.

– Діти. А як називається чуб, який козаки залишали на голові? (оселедець) Так, він був настільки довгий, що козаки намотували його на вус.

– А хто знає, що таке гопак? Козаки дуже гарно вміли танцювати гопак, незважаючи на свою відповідальну роботу, вони дуже цікаво вміли забавлятися. Вони виробляли дуже цікаві рухи своїм тілом. Такі рухи міг зробити не кожен.

– А ще ми мали свій спосіб переправлення через річку за допомогою очеретинки.

– Може хтось знає як?

– Ми занурювались під воду, а через очеретинку дихали, що нам допомагало перебиратися на протилежний бік річки.

– А ще козаки, могли на льоту зловити кулю, дуже добре володіли всіма видами зброї. При цьому ж вони не мали права загубити зброю. За це була кара – смерть.

3. Гра «Впізнай друга».

– Діти, а як козаки впізнавали один одного в темряві?

Вони впізнавали один одного по голосу. Давайте ми попробуємо впізнати свого друга по голосу. Нам потрібно 5 учнів для нашої гри, яка називається «Впізнай друга». Я з нашим козаком позав'язую вам по одному очі, а ви по голосу повинні впізнати хто сказав фразу «Ми веселі козачата». Переможе той, хто жодного разу не помилиться.

5. Гра «Аймреслінг»

– А чи чули ви що-небудь про такі змагання як аймреслінг?

Це змагання на руках. Козаки дуже часто змагались між собою таким чином.

– Два козаки ставили праві руки на бочку і змагались хто кого переможе. Давайте ми попробуємо, як це виглядає. Хлопці поділіться по двоє і починаємо гру.

III Заключна частина.

Ось і наше заняття підходить до кінця. Давайте пригадаємо про що ми сьогодні говорили на занятті.

*А ви діти молодці,
Справжні козаки й козачки,
Перешкоди подолали,
Свою спритність показали.
Тож бажаю вам щастя земного,
Неба голубого, хліба запашиного
І щоб козацькому роду не було
Переводу.*

Джерело: <https://vseosvita.ua/library/mi-kozackogo-rodu-22521.html>

Музичне заняття «Веселий гопачок»

Мета: формувати елементарне уявлення про Україну, її народ, українські народні звичаї та традиції, пробуджувати пізнавальний інтерес до них, дати уявлення про походження українського танцю «Гопак»; виховувати бажання пишатись українською мовою, піснями, танцями, розширювати знання дітей про характерні якості вдачі, культуру та моральні цінності нашого народу, розвивати увагу та логічне мислення. Формувати вміння естетично сприймати зміст музичних творів та їх елементарно аналізувати, вчити естетично відгукуватись на красу української пісні. Виховувати естетичний смак.

Матеріал: вишитий рушник, ваза з квітами, піч, тин, хата, ляльки Іванко та Настуня в українському вбранні, кольорові стрічки на кільцях жовтого та блакитного кольорів (за кількістю дітей), портрет М. Мусоргського, ілюстрації до слухання музики, дерев'яні музичні палички (по 2 на кожну дитину), скриня, бубонці (за кількістю дітей), запис співу солов'я, М. Мусоргський «Гопак» з опери «Сорочинська Ярмарка», «Гопак» у виконанні оркестру нар. інструментів.

Хід заняття:

Діти заходять до залу, де на столі лежить рушник, ваза з маками, в даліні стоїть піч, тин, хата

Музичний керівник (далі - мама Наталя Іванка та Настуні) : Діти, погляньте, який у нас сьогодні незвичний зал: вишиті серветки, рушники, піч, тин. А це тому, що я запрошую Вас в гості, а хто там буде ще – це сюрприз. Ви хочете дізнатись хто це та з ними познайомитись? _____ А щоб до них потрапити – потрібно пройти чарівними стежками. Ну що, готові вирушити в путь? _____. Тоді уважно слухайте музику та виконуйте правильні рухи.

Музично-ритмічні рухи (вправа)

Діти відповідно до звучання музичного супроводу крокують, йдуть на носочках, виконують підскок, боковий галоп, імітують рухи тварин: лисичка, білочка, ведмідь

Мама Наталя: Погляньте, малята, а ось і моя хатка. Саме сюди ми і йшли. Давайте тихенько сядемо на стільчики і постукаємо туди.(діти сідають, музичний керівник стукає, з-за хатки визирають Іванко та Настуня, вітаються з матусею, знайомляться з дітьми, вітаються з ними)

Розспівка

Поспівка-привітання та вправи початкового етапу за методикою Ємельянова (Щіточка, голочка, квіточка, «зла кішка») \звертаю увагу дітей на характер звуковедення та дикцію\ в різних тональностях, темпах (швидко, повільно), з різними динамічними відтінками (голосно, тихо), в різних характерах (весело, сумно, зі злістю тощо), на Legato? St. Музичний керівник слідкує за правильністю виконання та чистотою інтонування\

Музично-дидактична гра «Чарівні стрічки»

(на розрізнення висоти звуків: жовта – високий звук, блакитна – низький. Закріплення)

Настуня: Малята, а ви знаєте, чому ми так незвично одягнені? (бесіда про український одяг)

Слухання

Мама Наталя: Це тому, що сьогодні ми хочемо розповісти вам про український народний танок «Гопак». Ви чули про такий?.. (до дітей) відповіді.

Мама Наталя: Гопак — український народний танець, який танцювали козаки. Виконується однією людиною, парами або групою людей. Гопак виник у побуті Запорізького війська. (ілюстрація) Спочатку виконувався чоловіками; сучасний гопак танцюють чоловіки й жінки (ілюстрація), але чоловіча партія залишається провідною. У виконання гопака включаються стрибки, присядки, обертання й інші танцювальні рухи. Гопак нерідко має величний, героїчний характер. Пісенні й інструментальні мелодії гопака виконуються в народі й як самостійні музичні п'єси. Діти, скажіть, якщо гопак – це український народний танець, то хто написав до нього музику? (відповіді дітей)

Так, музику до народних танців та пісень пише народ. Але вона подобається не лише українцям, а й багатьом людям у всьому світі – росіянам, білорусам, молдаванам, американцям, англійцям та багатьом іншим. Тому вони теж використовують мелодію танцю «Гопак» у своїх музичних творах. І сьогодні ми вами послухаємо «Гопак» у виконанні оркестру народних інструментів, який написав відомий російський композитор Модест Петрович Мусоргський (коротка бесіда про композитора, його життя, країну, пригадування поняття «композитор»).

Зараз ви прослухаєте цей музичний твір і скажете: який він за характером.

Слухання

Аналіз музичного твору за такими питаннями:

- Яка ця музика? Вона коліскова, маршова чи танцювальна?
- Який у цієї мелодії темп?
- Який це танець нашого народу: веселий чи сумний;
- спокійний чи бадьорий та завзятий,
- задумливий чи життєрадісний?
- Про яку вдачу українців говорить це?
- Який настрій створила вам ця музика?
- Що захотілося вам зробити, слухаючи її?

(за потреби дітей можна прослухати музичний твір повторно)

Іванко: Настуня, що це ти там наспівуєш?

Настуня: Та це ж я пісеньку таку почула нещодавно – а як вона називається – не запам'ятала (вдає, що плаче)

Мама Наталя: Не хвилюйся, донечко. Ти нам її заспівай, а ми разом з дітками може її і впізнаємо. (лялька щось нашіптує на вухо музичному керівнику) Дітки, Настуня наспівала мені дуже гарну пісеньку, зараз я вам її зіграю, а ви може і відгадаєте її. Отож, сідайте рівненько – і слухайте уважненько.

Музично-дидактична гра «Впізнай пісеньку»

Музичний керівник грає вступ до пісні «Гопачок», діти повинні її назвати та пантомімою зобразити характер

Мама Наталя: Дивись, Настуня, які молодці дітки.

Настуня: Так, справді молодці. Але як ви відгадали, що це за пісенька та як вона називається?

(діти розповідають, що вивчали її на минулих заняттях.)

Спів

Далі – робота над піснею. Музичний керівник звертає увагу на пофразове дихання, дикцію, чистоту інтонування (вправління співу стрибків на велику сексту вгору, чисту квінту вниз та спів по тризвуку вгору та вниз).

Вистукування складних ритмічних малюнків пісні дерев'яними музичними паличками. (на протязі кожного виду діяльності музичний керівник та вихователь виправляють помилки, допомагають кожній дитині, здійснюючи індивідуальний та диференційований підхід та використовують метод похвали та заохочення)

Гра на дитячих музичних інструментах

Вихователь: Іванку, Настуня, тітко Наталю, погляньте, що це за скриня ту лежить. (показує на скриньку).

Мама Наталя: Та це ж наша чарівна скринька, в якій заховані сюрпризи, а от відкрити її можуть лише ті діти, які правильно простукають ритмічний малюнок, який тут зображено. (Діти простукають долонями ритмічний малюнок, відкривають скриню, дістають бубни. Закріплення прийомів гри на бубні: вистукування сильної доті, тремоло, довгих та коротких звуків під музичний супровід укр. нар. мел. «Гопак»)

Музично-ритмічні рухи (танок)

Далі дітям пропоную дати волю своїм почуттям і потанцювати під нещодавно розучений український танок «Танок парами» (робота над виконанням руху «колупалочка», підскок, закріплення танцювальних рухів: біг парами по колу на носочках, «хороводний крок»)

Під час виконання танцю музичний керівник звертає увагу на те, щоб діти передавали завзяту, енергійну й запальну вдачу українців, показували свої враження від музики. \

Психогімнастика

Іванко та Настуня: Який гарний танок у вас вийшов. Ми неодмінно затанцюємо його зі своїми друзями на галявині. Але що це звучить?.. (звучить запис солов'я з музичним оформленням). Та це ж соловейко затьохкав, мабуть йому теж сподобався ваш танок. А ви хочете послухати його пісню?..

Мама Наталя: Тоді вмошуйтеся зручненько всі на килимку, закривайте оченята – і давайте разом вслухаємось в його наспіви.

Мама Наталя: Сподобалась вам пісня солов'я? \відповіді дітей\ А що ви уявляли собі, слухаючи його наспіви? \відповіді дітей\

Вам сподобалось у нас в гостях? \відповіді дітей\ Що саме? \відповіді дітей\ А що нового ви дізнались сьогодні? \відповіді дітей\ А наша зустріч дійшла кінця. І ви зараз тихенько, щоб не сполохати пташок підете в групу, одягнетесь та підете на прогулянку, можливо там почуєте ще чийсь спів, а при наступній зустрічі мені розповісте, чію пісеньку ви почули, домовились?.... До побачення.

Джерело: <https://vseosvita.ua/library/muzicne-zanatta-dla-ditej-starsoi-grupi-veselij-gopacok-338634.html>

Заняття «Виготовлення ляльки – дергунчика»

Мета: вчити дітей працювати по шаблону при виготовленні іграшки – саморобки із картону, з'єднувати рухомі деталі; розвивати вміння оформлювати іграшки – саморобки, збагачувати словниковий запас дітей новими поняттями (лялька – дергунчик); розвивати

мілку моторику пальців, самостійність у роботі, фантазію; виховувати зацікавленість народною іграшкою, повагу до історичного минулого нашого народу.

Матеріал: картон білий матовий, ножиці, шило, міцні нитки, фломастери або фарби.

Хід заняття

I. Організація робочого місця, перевірка готовності до заняття. Організаційний момент.

II. Актуалізація знань

1. Вступна бесіда керівника гуртка

- Сьогодні ми з вами здійснимо подорож у минуле. Куди б ви хотіли потрапити на машині часу? *(Відповіді дітей)*

Керівник ставить аудіо запис «Козацького маршу»

- Так. Мені хочеться навідатись сьогодні до наших славних предків – козаків! Що ви про них уже знаєте? Ну що ж, рушаймо на Січ!

2. Демонстрація відеофільму «Хортиця»

- Звідки взяли козаки?
- Чому їх фортеця була неприступною?
- Який розпорядок дня козака?
- Розкажіть про порядок на Січі.

III. Мотивація теми заняття.

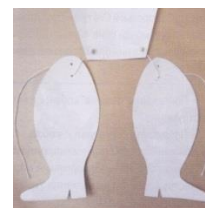
- Давайте пограємо у козаків. Але гра наша буде незвичайна - в ній будуть брати участь ...ляльки. Саме так. Ми сьогодні навчимося робити з картону ляльки, які можуть рухати руками і ногами. Їх називають ляльками – дергунчиками.
- То яку ж ляльку ми сьогодні зробимо? *(Козака)*
- Зробимо разом ціле козацьке військо та й пограємо у Запорозьку Січ!

IV. Практична робота

1. Демонстрація зразків, їх аналіз.
2. Визначення матеріалу та інструментів для виготовлення. Проведення інструктажу з т/б
3. Опрацювання картки інструктажу з послідовністю виконання роботи.

«Робимо козака – дергунчика»

1. *Виріжте з картону деталі ляльки: тулуб, ручки й ніжки. Позначте олівцем точки для отворів.*
2. *Пробийте шилом усі отвори.*
3. *Підготуйте 2 відрізки нитки, кожний завдовжки 10 см. Зав'яжіть на них вузлики.*
4. *Просиліть одну нитку з вузликом крізь тулуб та нижні дірки на ніжці. Вузлик має бути набагато більшим за дірочку, інакше лялька розпадеться.*
5. *Переверніть ляльку та зв'яжіть вузлик так, щоб ніжки були щільно притиснуті до тулуба.*
6. *Тепер займіться верхніми дірочками на ніжках. Крізь одну з них протягніть ниточку з вузликом згори донизу і, добившись, щоб ніжки були паралельні одна одній, зав'яжіть вузол.*
7. *Прикріпіть руки так само, як ноги. Відріжте останню – найдовшу – нитку. Прив'яжіть її посередині до верхньої та нижньої ниток. Прив'язуючи останню нитку, стежте, щоб ручки й ніжки ляльки були паралельні одна одній, щоб нитка не провисала й водночас не була надто туго натягнута.*
8. *Намалюйте своєму козакові фломастерами або фарбами обличчя, сорочку – вишиванку, шаровари, пояс, чоботи.*

4. Аналіз виконаних робіт. Рекомендації для усунення неточностей.

5. Розігрування в групах ігор з ляльками: оборона фортеці, козацькі розваги, розвідка, інсценізація віршів і т.п.

V. Підсумок заняття

- Як називаються ляльки з рухомими деталями?
 - Яких ще персонажів для виготовлення ви можете запропонувати в наш ляльковий театр?
- Прибирання робочих місць.

Джерело: <https://jmil.com.ua/2015-4/workshop>

Підсумкове заняття «Козацькому роду нема переводу»

Мета: Систематизувати знання дітей про Україну як Батьківщину, закріпити знання дітей про життя козаків, їх звичаї, устрій, сприяти розвитку пізнавального інтересу, мислення, мовлення; виховувати повагу до минулого свого народу, його надбань.

Обладнання: ілюстрації, фотографії на козацьку тематику, макет Січі, предмети з міні-музею, атрибути до гри, досліду, диск «Запорізький сувенір», силуети, сорочки-вишиванки, олівці.

Хід заняття

- Сьогодні ми з вами вирушимо у далеке минуле нашого краю, нашої країни:

*У всьому світі - кожен зна:
Є Батьківщина лиш одна,
І в нас вона одна, єдина –
Це слава наша Україна!*

- Як називається наша країна?
- Як називаються люди, які живуть в Україні?
- В якому місті ми живемо?
- Яка річка протікає у нас?
- Чим славен наш запорізький край?

Відповіді дітей.

Гра «Мудрість славних запорожців»

Завдання: продовжити прислів'я, приказку про козаків.

1. Де козак, там і..... слава.
2. Дівка не без щастя, козак не без..... долі.
3. Козацькому роду – немапереводу
4. Степ та воля — козацькадоля.
5. Терпи, козак, отаманомбудеш.
6. Хліб та вода — то козацькаїда.
7. Козак з біди незаплаче.
8. Береженого бог береже, а козакашабля.
9. Великий Луг – батько, а Січ -мати.
10. Не той козак, що за водою пливе, а той, щопроти води!

Гра «Козацька кухня»

Завдання: як відомо, найпопулярнішою стравою українських козаків був куліш. Вам потрібно обрати інгредієнти, з яких ви зможете зварити куліш. Продукти зображені на картках. Оберіть з них, потрібні:

Свиняче сало Пшоно Картопля Цибуля ріпчаста Сіль Петрушка Питна вода Морква Буряк Капуста Гречка Рис М'ясо Гарбуз Кабачок Перець.

Відповідь: сало, пшоно, картопля, цибуля, сіль, петрушка, вода.

Завдання: ще часто козаки харчувалися різноманітними кашами. Ось тому вам пропонується перебрати крупи на 3 купки. (гречані, рисові, пшоняні крупи змішані в одній мисці, які потрібно перебрати на 3 купки).

- А тепер давайте згадаємо, що за одяг носили запорізькі козаки? *Відповіді дітей:* сорочка, вишиванка, шаровари, пояс, шапка, бирка, чоботи.

Гра «Козацька торба »(вилучити зайві предмети) (Люлька, булава, пістолет, ручка, телефон, і т.д.)

Так, а ще козаки носили кирею - довгий плащ без рукавів. За широким поясом носили пістолі та люльку, через плече - торбинку з харчами і кулями, а до пояса на ремінь прив'язували ще й порохівницю з порохом. Козацькі шаровари були дуже широкі, як чорне море, казали вони. Хто нам розповість жарт про них?

Дитина: Сховав козак у свої шаровари:
Кусень сала, торбу з пшоном,
Діжку з вином, п'ять гарбузів,
Сто кавунів, два вози разом з волами,
Один із сіллю, другий з огірками,
Велику ложку, щоб їсти потрошку,
Ще й ковбаси кілець зо три,
Люльку - бурульку, тютюнець, гребінець,
Ось який я молодець!

Гра «Впізнай друга».

– Діти, а як козаки впізнавали один одного в темряві?

Вони впізнавали один одного по голосу. Давайте ми поспробуємо впізнати свого друга по голосу. Нам потрібно 5 учнів для нашої гри, яка називається «Впізнай друга». Я з нашим козаком позав'язую вам по одному очі, а ви по голосу повинні впізнати хто сказав фразу «Ми веселі козачата». Переможе той, хто жодного разу не помилиться.

Гра «Аймреслінг»

– А чи чули ви що-небудь про такі змагання як аймреслінг?

Це змагання на руках. Козаки дуже часто змагались між собою таким чином.

– Два козаки ставили праві руки на бочку і змагались хто кого переможе. Давайте ми поспробуємо, як це виглядає. Хлопці поділіться по двоє і починаємо гру.

Гра «Добери слівце»

До кожної літери слова «козак», підберіть слова які який вдало характеризує риси українських козаків:

К – КРЕМЕЗНИЙ, КМІТЛИВИЙ, КРАСИВИЙ

О – оптимістичний, організований, оригінальний

З – змужнілий, завзятий

А – артистичний

К – компанійський, комунікативний

- Ось і наше заняття підходить до кінця. Давайте пригадаємо про що ми сьогодні говорили на занятті.

*А ви діти молодці,
Справжні козаки й козачки,
Перешкоди подолали,
Свою спритність показали.
Тож бажая вам щастя земного,
Неба голубого, хліба запашиного
І щоб козацькому роду не було
Переводу.*

Спортивно-музична розвага «Козацькі розваги»

Мета: Виховувати у дітей шанобливе ставлення до козаків, спонукати до наслідування їх кращих рис характеру: добродушності, безкорисливості, товариськості, бажання завжди прийти на допомогу; викликати бажання брати участь в іграх – естафетах і перемагати в

них, уболівати за друзів; виховувати потяг до зростання здоровими та спритними; розвивати швидку реакцію на сигнал, спритність, швидкість, сміливість, обережність; виховувати любов до рідного краю, свого народу.

Обладнання:

Канат, поліңця, гімнастичні палиці, макет вогнища.

Хід розваги:

Звучить спокійна мелодія (спів солов'їв)

По-під горою доріженька веде,

Доріжкою козацтво йде.

Отаман попереду

Козаченьків веде

- Любов до свого народу, до своєї землі починається із знання народних традицій, звичаїв та обрядів. Наша рідна Україна-чудова земля з широкими ріками, мережаними нивами. А відвойовували її наші славні козаки.

Козаки заходять під «Марш Січових стрільців»

Отаман: Здорові будьте, козаки!

Усі: Здоров будь, батько-отаман!

Ведуча: А хто такі козаки?

Козак 1: Козаки-це вільні люди!

Козаки-безстрашні люди!

Козак 2: Козаки-борці за волю

За народу кращу долю!

Козак 3: Козак-це людина чесна і смілива,

Найдорожча йому-Батьківщина!

Козак 4: Козак-слабкому захисник,

Цінити побратимство звик!

Козак 5: Між собою всі ми друзі

Ми одна родина

І шануємо, як матір

Рідну Україну.

Отаман: А який у вас сьогодні стан?

Чи є охота позмагатись

Силу й спритність показати

І відвагу молодецьку

Як це в козаків ведеться?

Ведуча: Отож, веселіше! Козаки не бувають зажурені.

Змагатимуться сьогодні два курені на чолі з курінними отаманами.

Познайомимо ми з вами їх!

Ми раді вітати команди «Орли» і «Соколи».

Вітання команд.

«Орли»

Для боротьби ми не збирали, ані рушниць, ані гармат.

Здоров'я повен міх набрали

Достатньо буде для команд.

«Соколи»

Ми прийшли сюди сьогодні,

Щоб вести запеклий бій,

Та не кулаками, а в запеклій дружній грі.

I гра-естафета «Дрова»

Ведуча: Козаки, а яка улюблена страва ваша?

Козаки: Каша!

Ведуча: Тоді будем кашу варити!

Козаки: Так!

Ведуча: Хай вогонь горить, а для цього, знають всі чудово треба дрова!
(переносять по одному поліну до вогнища)

Ведуча: Вогнище палає, час і кашу скуштувати.

II гра-естафета «Улюблена страва»

Каша наша вже готова-

Запашна, смачна, чудова.

І змагання починаєм:

Хто скоріше кашу з'їсть

Буде сильним й першим скрізь?

(Дівчата-господині нагодують парубків)

Ведуча: Та наші козачата славляться не лише спритністю, відвагою, але й своїми танцями.

Танець «Гопак»

Танець сили надає

Знов змагання у нас є!

Запитання для дітей

1. Ви знаєте, що означає слово «козак»? (вільна людина)
2. Як називалися козаки, які охороняли Січ? (дозорці)
3. Як називалося бойове укріплення козаків? (Запорізька Січ)
4. Як називався козацький корабель? («Чайка»)
5. Як називалася козацька оселя? (Курінь)
6. Яку назву мала зачіска козака? (Оселедець)

Козак: Всі шикуюмось у ряд!

Вчіться, дітки, в козачат!

Щоб здоров'я гарне мати

Треба більше тренуватись

III гра-естафета «Хто швидше доїде на конячці?»

Ви були швидкі як вітер

Я дуже радію, що ви-

Справжні козаки, але хочу

Перевірити, чи маєте ви силу в руках.

IV гра-естафета «Сильна рука» (змагаються отамани)

Козак: Козаки всі спритні, здібні

Чи є ще до них подібні?

Потомились?

Справа в тому,

Їм потрібно зняти втому

Відпочинок-справа звична,

Для всіх-пауза музична!

Музична хвилинка «Гей, ви, хлопці січовії!»

Ще змагання не скінчилися,
Позмагаємось, покажем сили?

У гра-естафета «Перетягування канату»

Після довгих змагань бачу,
Що ви гідні бути в козацькій громаді!

- Кожен козак повинен знати і виконувати заповіді козаків

Заповіді козаків: (повторюють за вихователем)

- 1.Честь і добре ім'я для козака дорожчі за життя.
2. Будь працьовитий, не ледарюй.
- 3.Дотримуйся слова.
- 4.Поважай старших, шануй старість.
5. Живи за звичаями свого народу.
- 6.Загинь, а товариша виручай.
- 7.Бережи свою сім'ю.

Козак: Наші славні козаки

Позмагались залюбки.

Всі здолали перешкоди

Пройшли крізь вогонь і воду.

- Отож, пам'ятаєте, дорогі діти, що ви є нащадками славних українських козаків. То ж любіть Україну, шануйте її народ. Хай кожен з вас своїми добрими справами і вчинками доведе, що козацькому роду нема переводу!

Діти виходять під пісню М.Ведмидері «Козачата».